

Zaaknummer : 01069060
Ons Kenmerk : ODH701135
Datum : 28-08-2023

Beschikking

Wet natuurbescherming - Soortenbescherming

Onderwerp

Op 2 mei 2023 hebben wij de ontvangst geregistreerd van een aanvraag om ontheffing als bedoeld in artikel 3.8, eerste lid, en artikel 3.34, derde lid, van de Wet natuurbescherming. De aanvraag heeft betrekking op een pilot voor het uitzetten van konijnen in natuurgebied Meijendel. De aanvraag betreft het uitzetten van konijnen en het hierbij verstoren van de zandhagedis. Ontheffing wordt gevraagd voor het overtreden van de verbodsbepalingen zoals genoemd in:

- artikel 3.5, tweede lid, van de Wet natuurbescherming voor wat betreft het opzettelijk verstoren van de zandhagedis (*Lacerta agilis*);
- artikel 3.34, eerste lid, van de Wet natuurbescherming voor wat betreft het uitzetten van het konijn (*Oryctolagus cuniculus*).

Niet aangevraagd, maar ambtshalve verleend wordt ontheffing van de verbodsbepaling van artikel 3.32, eerste lid, in samenhang met artikel 3.20, tweede lid van de Wet natuurbescherming, voor het bijvoeren van in het wild levende konijnen.

De ontheffing is aangevraagd voor de periode van 1 augustus 2023 tot en met 31 maart 2026.

Besluit

Wij besluiten:

- I. de aangevraagde ontheffing te verlenen aan Dunea N.V.;
- II. ambtshalve ontheffing te verlenen aan Dunea N.V. van de verbodsbepaling van artikel 3.32, eerste lid, in samenhang met artikel 3.20, tweede lid van de Wet natuurbescherming, voor het bijvoeren van in het wild levende konijnen;
- III. de voorschriften 1 tot en met 10 te verbinden aan deze ontheffing;
- IV. de aanvraag onderdeel te laten zijn van deze ontheffing;
- V. dat deze ontheffing geldig is vanaf bekendmaking van dit besluit tot en met 31 maart 2026.

Ondertekening

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
namens dezen,

mr. C. van der Kamp
Directeur Omgevingsdienst Haaglanden

Bijlage: Activiteitenplan Versterken populatie konijnen in Meijndel' d.d. 30 maart 2023 (ODH680144)

Rechtsmiddelen

Voor de mogelijkheid rechtsmiddelen aan te wenden tegen deze beschikking wijzen wij op de desbetreffende tekst in het begeleidende schrijven.

VOORSCHRIFTEN

Algemene voorschriften

1. De ontheffinghouder dient:
 - a. de start van de werkzaamheden te melden (startmelding);
 - b. het ecologisch werkprotocol op te sturen bij de startmelding van de werkzaamheden;
 - c. relevante wijzigingen in de uitvoering één maand van tevoren te melden. Het betreft wijzigingen die van invloed kunnen zijn op de effectbeoordeling van de aanvraag en/of de uitvoering van de voorgestelde mitigerende en/of compenserende maatregelen;
 - d. de datum van beëindiging van de werkzaamheden uiterlijk één week van tevoren te melden.

Bovenstaande meldingen dienen gericht te worden aan de Unit Groen Bodem en Opsporing van de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, Postbus 550, 3300 AN te Dordrecht, telefoonnummer 078-7708585, e-mailadres meldingwnb@ozhz.nl onder vermelding van 'flora en fauna'. De meldingen mogen schriftelijk of digitaal worden gedaan.

2. De ontheffinghouder is ervoor verantwoordelijk dat zijn personeel of derden die betrokken zijn bij de uitvoering van het project, op de hoogte zijn van de voorschriften in deze ontheffing en de maatregelen in het 'Activiteitenplan Versterken populatie konijnen in Meijendel' zoals aangeleverd op 30 maart 2023. Hiervoor dient een ecologisch werkprotocol te worden opgesteld en op de locatie aanwezig te zijn. In het ecologisch werkprotocol dient in ieder geval het volgende te worden opgenomen:
 - de voorwaarden zoals opgenomen in deze ontheffing;
 - aanduiding van de locatie van het plangebied;
 - de uit te voeren werkzaamheden;
 - de periode waarin de werkzaamheden uitgevoerd worden;
 - de mitigerende en compenserende maatregelen;
 - de momenten waarop ecologische begeleiding ingeschakeld wordt;
 - het logboek van de ecologische begeleiding dat door de deskundige wordt bijgehouden.
3. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing, het ecologisch werkprotocol inclusief het logboek van de ecologische begeleiding (i.c. controle, vrijgave werkzaamheden) op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren. De genoemde documenten mogen, mits leesbaar, digitaal worden getoond.
4. De werkzaamheden dienen ecologisch begeleid te worden door een deskundige¹ op het gebied van het konijn en de zandhagedis.

¹ Onder een deskundige wordt verstaan:

Een ecologisch deskundige is iemand die ecologisch advies geeft of werkzaamheden begeleidt op het gebied van leefgebieden en/of (beschermde) soorten. Hij of zij heeft schriftelijk aantoonbare ervaring en specifieke ecologische kennis, voortkomend uit een afgeronde mbo-, hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt Nederlandse ecologie.

De ecologisch deskundige heeft voldoende kennis en jarenlange ervaring om ecologisch onderzoek uit te kunnen voeren en advies te kunnen geven. Hij of zij:

- (her)kent de functionaliteit van leefgebieden van (beschermde) soorten;
- heeft kennis van de algemeen erkende onderzoeks- en monitoringsmethoden;
- kan resultaten onderbouwd rapporteren en ecologische werkprotocollen uitwerken;
- kan ontheffing aanvragen opstellen of daarbij ondersteunen;
- kan anticiperen op en heeft voortschrijdend inzicht in het uitvoeren van ecologisch werk in de praktijk. (inclusief vrijstellingen en gedragscodes);
- kan specifieke ecologische maatregelen toepassen en begeleiden;
- zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de soortenbescherming en is werkzaam bij Nederlandse natuurorganisaties, (semi)overheidsinstanties en/of een ecologisch adviesbureau dat bij voorkeur is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus.

5. De ontheffinghouder dient, met inachtneming van de voorschriften in deze ontheffing, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven in het rapport 'Activiteitenplan Versterken populatie konijnen in Meijendel' d.d. 30 maart 2023.
6. Indien één of meerdere bedoelde maatregelen zoals beschreven in het Activiteitenplan Versterken populatie konijnen in Meijendel' d.d. 30 maart 2023, onverhoopt niet uitvoerbaar zijn, dienen hiervoor minimaal gelijkwaardige maatregelen voor wat betreft de functionaliteit en effectiviteit te worden getroffen.
7. Tijdig, uiterlijk één maand voordat de in voorschrift 6 bedoelde maatregelen worden uitgevoerd, dienen deze ter goedkeuring aan de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid te worden voorgelegd.

Specifieke voorschriften

8. Bij het plaatsen van de enclosures dient rekening te worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van zandhagedissen in de kwetsbare winterperiode die loopt van 15 september tot en met 31 maart.
9. De ontheffinghouder dient jaarlijks verslag te doen over het gebruik van de ontheffing. In deze rapportage dient minimaal het volgende te worden opgenomen:
 - het aantal konijnen dat is uitgezet en hun herkomst;
 - de verhoudingen in geslacht en volwassen of juveniel;
 - eventuele aanpassingen ten opzichte van het Activiteitenplan;
 - tussenresultaten van de uitzet met de lokale populatie-ontwikkeling.De resultaten dienen uiterlijk 1 februari van het daarop volgende jaar te worden aangeleverd bij de Omgevingsdienst Haaglanden via vergunningen@odh.nl en de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid (vs.1), onder vermelding van het zaaknummer 01069060 en kenmerk ODH701135 van dit besluit.
10. Het eindrapport van de pilot voor het uitzetten van konijnen dient uiterlijk 1 juni 2026 aangeleverd te worden bij de Omgevingsdienst Haaglanden (vs.9). In dit eindrapport dienen tevens de ecologische gevolgen van het uitzetten van de konijnen in het duingebied van de pilot te worden beschreven.

AANWIJZINGEN VOOR GEBRUIK

- Voor alle soorten - beschermd én onbeschermd - geldt de zorgplicht ex artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming. Op grond hiervan dient zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te worden voorkomen.
- Gedurende de werkzaamheden dient rekening te worden gehouden met het broedseizoen van vogels. Verstoring van broedgevallen van vogels dient te worden voorkomen. Voor het broedseizoen wordt geen standaardperiode gehanteerd in het kader van de Wet natuurbescherming. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode.

OVERWEGINGEN

Aanleiding

Op 2 mei 2023 hebben wij de ontvangst geregistreerd van een aanvraag om ontheffing als bedoeld in artikel 3.8, eerste lid, en artikel 3.34, derde lid, van de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb). De aanvraag heeft betrekking op een pilot voor het uitzetten van konijnen in natuurgebied Meijndel. De aanvraag betreft het uitzetten van konijnen en het hierbij verstoren van de zandhagedis. Ontheffing wordt gevraagd voor het overtreden van de verbodsbepalingen zoals genoemd in:

- artikel 3.5, tweede lid, van de Wnb voor wat betreft het opzettelijk verstoren van de zandhagedis (*Lacerta agilis*);
- artikel 3.34, eerste lid, van de Wnb voor wat betreft het uitzetten van het konijn (*Oryctolagus cuniculus*).

De ontheffing wordt aangevraagd voor de periode van 1 augustus 2023 tot en met 31 maart 2026.

Bij de aanvraag zijn de volgende, voor dit besluit relevante, documenten toegevoegd:

- Activiteitenplan Versterken populatie konijnen in Meijndel, Dunea N.V.;
- Herstel van konijnenpopulaties in de kustduinen, OBN (Ontwikkeling +beheer natuurkwaliteit), Rapportnummer: OBN-2017-86-DK, 2022;
- Werkprotocol: konijnen uitzetten voor populatieherstel, OBN.

Procedure

Titel 4.1 van de Algemene wet bestuursrecht en artikel 5.1 van de Wnb zijn toegepast op deze beschikking.

Bevoegd gezag

De handelingen worden verricht binnen de provincie Zuid-Holland. Gelet op de bepalingen in artikel 1.3 van de Wnb zijn wij bevoegd gezag voor de beoordeling van de aanvraag.

Verlenging

Met toepassing van artikel 5.1, tweede lid, van de Wnb hebben wij op 17 mei 2023 de termijn voor de afhandeling van de aanvraag met zeven weken verlengd.

Toetsingskader en grondslag beschikking

De aanvraag is getoetst aan de artikelen 3.5, 3.8, 3.32 en 3.34 van de Wnb en de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland.

De zandhagedis is een van nature in Nederland in het wild levende soort en beschermd op grond van bijlage IV van de habitatrichtlijn.

Op grond van artikel 3.5, tweede lid, van de Wnb is het verboden de zandhagedis opzettelijk te storen. Op grond van artikel 3.8, vierde lid, van de Wnb wordt een ontheffing van dit verbod slechts verleend indien:

- er geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- de ontheffing nodig is omdat één van de belangen genoemd in artikel 3.8, vijfde lid, aanhef en onder b, van de Wnb aan de orde is; en
- de maatregelen niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de soort.

Op grond van artikel 3.32, eerste lid, in samenhang met artikel 3.20, tweede lid van de Wnb is het verboden in het wild levende konijnen bij te voeren. Ontheffing van dit verbod is niet aangevraagd, maar wij toetsen de aanvraag hierop ambtshalve.

Op grond van artikel 3.34, eerste lid, van de Wnb is het verboden het konijn uit te zetten.

Beoordeling

Aanvraag

Dunea N.V. is voornemens om in natuurgebied Meijndel, onderdeel van Nationaal Park Hollandse Duinen, konijnen uit te zetten om zo de staat van instandhouding van deze soort in het gebied te bevorderen. Door toedoen van de virusziekten RHD (Rabbit Haemorrhagic Disease) en Myxomatose is de lokale populatie verslechterd. Middels het herintreden van het konijn hoopt Dunea op den duur het habitatype duingraslanden (H2130) te verbeteren.

Voor dit project worden konijnen gevangen op locaties waar deze soort beheerd moeten worden in het kader van de schadebestrijding (o.a. havengebied Rotterdam). De eisen hiervoor zijn opgenomen in het activiteitenplan. De gevangen konijnen worden ingeënt tegen bovenstaande virusziekten om ze extra weerbaarheid te bieden in de nieuwe omgeving.

De konijnen uit één burcht, tot een maximum van tien konijnen, worden de eerste twee weken gezamenlijk in een omheining, een zogenaamd enclosure, gehouden. In totaal worden voor deze activiteit vier enclosures gebruikt. In het duingebied van Meijndel zijn twee geschikte locaties gevonden voor het uitzetten van konijnen, welke voldoen aan de eisen zoals gesteld in het activiteitenplan. Per locatie worden twee enclosures geplaatst binnen 100 meter van elkaar. Deze omheiningen van ongeveer 35 m² worden op geschikte locaties in het duin geplaatst. Geschikte locaties zijn onder andere rondom een oude onbewoonde konijnenburcht of een plek met voldoende dekking van duindoorn. Indien deze locaties niet beschikbaar zijn worden kunstpijpen gegraven en wordt eventueel duindoorn ingebracht als dekking. De zijkanten en bovenkant worden afgedekt om predatie tijdens de gewenningsfase door onder andere marterachtigen, vossen en roofvogels te voorkomen.

De konijnen blijven de eerste twee weken in de omheining alwaar deze worden bijgevoerd. Na deze periode wordt ervoor gezorgd dat de konijnen de enclosure op eigen gelegenheid kunnen verlaten, doormiddel van een zogenoemde "soft-release". Vanaf dit moment start de monitoring van het gedrag van de konijnen. De monitoring bestaat uit het tweewekelijks controleren met een warmtekijker voor een periode van acht weken. Tevens worden gedurende een langere periode de sporen, graafjes en holen, van konijnen gemonitord.

De start van de handelingen staat gepland in september 2023 en deze duren naar verwachting tot 31 maart 2026.

Overtreding verbodsbepaling(en)

Het is verboden om het konijn uit te zetten. Hiermee wordt de verbodsbepaling zoals bedoeld in artikel 3.34, eerste lid, van de Wnb overtreden.

Het is verboden om in het wild levende konijnen bij te voeren. Hiermee wordt de verbodsbepaling van artikel 3.32, eerste lid, in samenhang met artikel 3.20, tweede lid van de Wnb overtreden.

Daarnaast is de zandhagedis in het plangebied aangetroffen (NDF²). Met de geplande werkzaamheden kan de soort worden verstoord. Hiermee wordt de verbodsbepaling zoals bedoeld in artikel 3.5, tweede lid, van de Wnb overtreden.

Hieronder volgt per verbod waarvoor ontheffing wordt verleend de onderbouwing, in de vorm van een toetsing aan de in de wet genoemde ontheffingsgronden.

² NDF, zoals geraadpleegd op 26 mei 2023

3.5, tweede lid: geen andere bevredigende oplossing

Het project heeft als doel het herstellen van de konijnenpopulatie in Meijendel. Door de enclosures te verplaatsen naar een andere locatie binnen het gebied kan verstoring van de zandhagedis niet worden voorkomen. Het niet uitvoeren van de activiteit leidt, zonder beheer, tot vergrassing en verstruiking van het duingebied. Aangezien hiermee ook het habitat van de zandhagedis verslechtert, is het niet uitvoeren van de activiteit geen optie. Een andere mogelijkheid is het handmatig en machinaal beheren van de vegetatie in de duinen in het kader van natuurbehoud. Hiermee gaan de nodige kosten gepaard en door deze ingrepen treedt naar alle waarschijnlijkheid een vergelijkbaar effect op als het gaat om verstoring voor de zandhagedis. Hiermee is het gevolg gelijk aan het wel uitvoeren van de activiteit.

Wat betreft de werkzaamheden worden alle mogelijke mitigerende uitvoeringsmaatregelen getroffen om mogelijk negatieve effecten op de zandhagedis tot het minimum te beperken, hetgeen wordt opgenomen en geborgd in een ecologisch werkprotocol. Het gebied wordt zo min mogelijk betreden en enclosures worden handmatig geplaatst om de verstoring te minimaliseren.

Gelet op de noodzaak en wijze van uitvoering zijn wij van mening dat voldoende is aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is. Door de gekozen werkwijze en periode van uitvoering, wordt schade aan de zandhagedis zoveel mogelijk voorkomen.

3.5, tweede lid: belangenonderbouwing

De ontheffing is aangevraagd op grond van het belang 'van de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats' en 'voor onderzoek en onderwijs, reproductie of herintroductie van deze soorten'.

Naar alle verwachting zorgt het uitvoeren van de activiteit voor het behoud van het habitat van de zandhagedis met kans op verbetering. Dit heeft een positief effect op de populatie van de zandhagedis, maar is tevens gunstig voor andere soorten die van nature voorkomen in kalkrijke duingebieden. Een belangrijk doel is het behouden blijven en verbeteren van het beschermde habitatype duingraslanden (H2130)

Gelet op het voorgaande zijn wij van oordeel dat het belang 'de bescherming van de wilde flora of fauna, of de instandhouding van de natuurlijke habitats' voldoende is onderbouwd om de mogelijk negatieve effecten op de zandhagedis, welke als gevolg van de uitvoering van het project kunnen optreden, te rechtvaardigen.

Voorgestelde maatregelen

Om negatieve effecten van de werkzaamheden de zandhagedis tot een minimum te beperken, worden maatregelen voorgesteld zoals beschreven in het rapport 'Activiteitenplan Versterken populatie konijnen in Meijendel' zoals aangeleverd op 30 maart 2023. Deze maatregelen zien onder andere op het treffen van mitigerende en compenserende maatregelen. De werkzaamheden worden uitgevoerd onder begeleiding van een ecologisch deskundige met kennis van de zandhagedis.

3.5, tweede lid: staat van instandhouding

Door de vermesting van veel Nederlandse natuurgebieden is de successie van habitattypen sneller dan normaal. Zonder passend beheer bestaat voor de Nederlandse duingebieden het gevaar van vergrassing en verstruiking. Hoewel dit deels een natuurlijk proces is, gaan hiermee habitattypen en de soorten die hier onlosmakelijk mee verbonden zijn verloren. Eén van deze soorten is de zandhagedis. De zandhagedis is gebaat bij een half open landschap met open, zanderige plekken. Juist het konijn speelt een belangrijke rol in het behouden van deze landschapseigenschappen. In Meijendel kan dit behoud en herstel mede bewerkstelligd worden door het versterken en uitbreiden van de konijnenpopulatie.

De zandhagedis komt verspreid voor in Meijndel en zo ook in de directe omgeving van de plangebieden in Meijndel. Door de voorgenomen voorzorgsmaatregelen is het aannemelijk dat de zandhagedis in de directe omgeving aanwezig blijft.

Op grond van het vorenstaande zijn wij van mening dat de maatregelen, met inachtneming van de voorschriften, voldoende zijn om negatieve effecten te voorkomen dan wel tot een minimum te beperken en dat de werkzaamheden niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de zandhagedis.

3.32, tweede lid: bijvoeren

Zoals beschreven in het activiteitenplan worden de konijnen bijgevoerd gedurende de periode dat ze in de enclosure zijn en kort daarna. Het is de bedoeling dat zij zich op korte termijn zelfstandig kunnen redden in hun nieuwe leefomgeving. Het bijvoeren is tijdelijk en van korte duur. Gewenning aan de mens wordt vermeden door telkens op verschillende tijdstippen van de dag te voeren. Op deze wijze is het uitgesloten dat het voeren het natuurlijke gedrag van dieren of de stand van de populatie zal beïnvloeden.

De wet vermeldt als ontheffingsgrond o.a. een tijdelijk natuurlijk voedseltekort en het welzijn van dieren. Uiteraard is het in het belang van het welzijn van de konijnen dat ze gedurende hun gedwongen verblijf in de enclosure voldoende te eten en drinken hebben.

Op grond van het voorgaande menen wij ontheffing te kunnen verlenen.

3.34, eerste lid: uitzetten

Ten aanzien van het uitzetten van dieren hebben wij een beleidslijn opgenomen in de Beleidsregel uitvoeren Wet natuurbescherming Zuid-Holland. Van het verbod op uitzetten verlenen wij alleen ontheffing ten behoeve van herintroductie en/of repopulatie en niet ten behoeve van de jacht. Bij herintroductie dienen de richtlijnen voor herintroductie van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) te worden gevolgd. In het bij uitvoering te volgen obn-konijnenprotocol (onderdeel van deze ontheffing) zijn deze richtlijnen verwerkt.

De wet vermeldt geen gronden voor ontheffingverlening. Aangenomen mag worden, dat het uitzetten van konijnen in het duingebied moet aansluiten bij de doelen van de wet, zoals vermeld in lid 1 van artikel 1.10, Wnb:

- a. het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde, en het behouden en herstellen van de biologische diversiteit;
- b. het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de natuur ter vervulling van maatschappelijke functies; en
- c. het verzekeren van een samenhangend beleid gericht op het behoud en beheer van waardevolle landschappen, vanwege hun bijdrage aan de biologische diversiteit en hun cultuurhistorische betekenis, mede ter vervulling van maatschappelijke functies.

Zoals eerder uiteengezet is het doel van het uitzetten van konijnen in het duingebied het herstel van duingraslanden, een beschermd habitatype en belangrijk onderdeel van het duinlandschap. Daarmee is het doel van deze ontheffing in overeenstemming met het doel van de wet.

Op grond van het voorgaande menen wij ontheffing te kunnen verlenen.

Ecologisch werkprotocol

De start van de werkzaamheden dient gemeld te worden bij de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid. De werkzaamheden en de wijze waarop de maatregelen worden uitgevoerd dienen in een ecologisch werkprotocol te worden opgenomen. Dit protocol dient bij het melden van de start van de werkzaamheden meegestuurd te worden. Voorts dient het protocol op de locatie aanwezig te zijn. Hierdoor weten ook de uitvoerders op welke wijze de werkzaamheden zorgvuldig moeten worden uitgevoerd. Wij hebben dit in de voorschriften 1, 2 en 3 vastgelegd.

Samenhangende besluiten

Bij deze beoordeling is uitsluitend gekeken naar mogelijke effecten op het konijn en de zandhagedis op basis van de aangeleverde informatie. Er kunnen nog andere bepalingen van kracht zijn, op grond waarvan vergunningen, toestemmingen, ontheffingen of meldingen benodigd zijn om de gevraagde activiteit te kunnen uitvoeren. Die mogelijkheid geldt bijvoorbeeld voor de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Hiervoor is de provincie Zuid-Holland bevoegd gezag.

Conclusie

Op grond van het vorenstaande kan de gevraagde ontheffing op grond van artikel 3.8, eerste lid, 3.32, tweede lid, en artikel 3.34, derde lid, van de Wnb worden verleend.

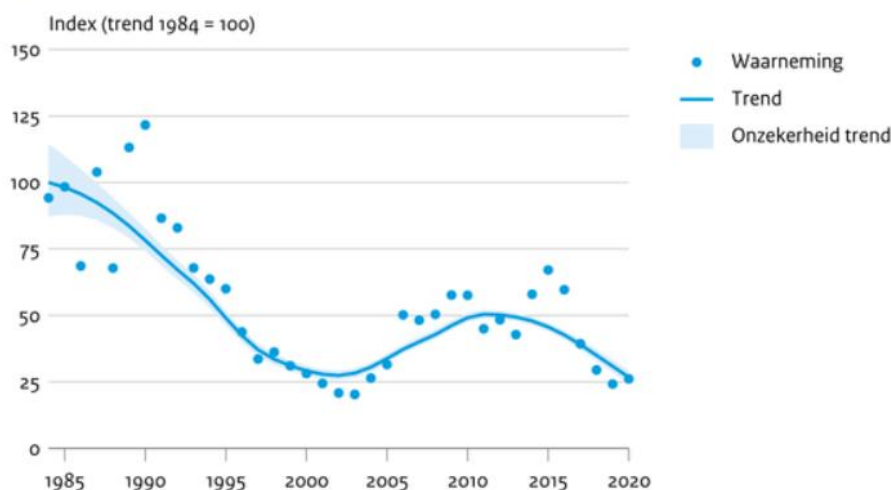
Activiteitenplan Versterken populatie konijnen in Meijendel

1. Wettelijk belang

Het bijzetten van de konijnen, gericht op herstel van een vitale konijnenpopulatie in Meijendel, dient uiteindelijk het beoogde systeem-herstel van het duinlandschap. Het herstel van de konijnenpopulatie is hard nodig om de kwaliteit van habitattypen duingraslanden (H2130) te behouden en te verbeteren (van der Hagen, 2022). Uit de natuurdoelanalyse Berkheide en Meijendel komt als knelpunt in de ontwikkeling van het grijs duin duidelijk het gebrek aan natuurlijke begrazing door het konijn naar voren. Voor het habitattypen H2130 geldt een uitbreidings- en verbeteringsdoelstelling in het aanwijzingsbesluit. Het bijzetten van konijnen dient in eerste instantie voor het versterken van de konijnenpopulatie in het N2000 gebied Meijendel met als uiteindelijk effect het verbeteren van de dynamiek in het grijs duin. Deze activiteit dient dus het wettelijke belang bescherming van wilde flora of fauna en in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats. De activiteit dient als tweede belang onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van soorten of voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten. Onderdeel van de activiteit is het onderzoeken van de methodiek en effecten met als doel het delen van kennis voor het verbeteren van de repopulatie van het konijn.

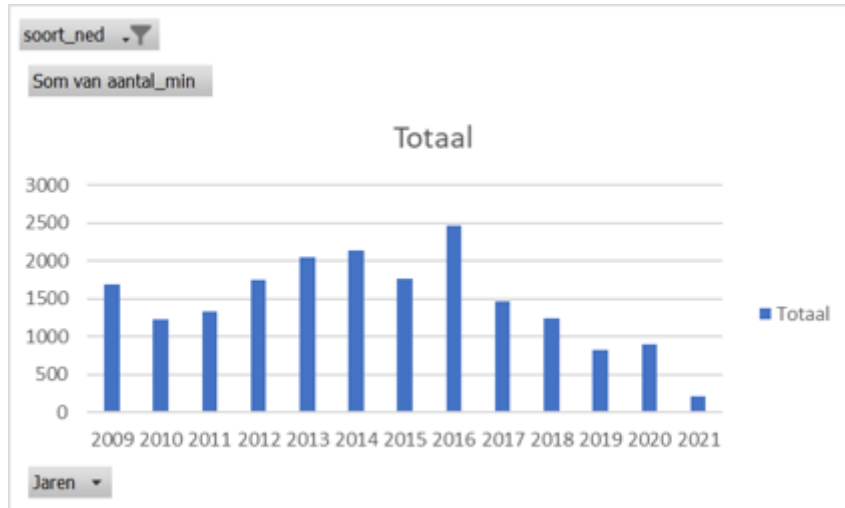
Het konijn is van nature verantwoordelijk voor dynamiek in het grijs duin. Het versterken van de populatie konijnen draagt bij aan het verbeteren van de kwaliteit van het grijs duin, door terugbrengen van kleinschalige dynamiek en begrazing. De populatie konijnen is in de laatste decennia, zowel landelijk (zie onderstaande figuren) als in onze gebieden, in elkaar gestort door de virusziekten myxomatose en RHD. De extreem lage dichtheid van konijnen heeft sterk bijgedragen aan de verlaagde dynamiek van zand en wind in het duinsysteem in grote delen van de Nederlandse kustduinen, zo ook in het NPHD. Konijnen kunnen met hun graafactiviteit zorgen voor veel kleinschalige zandverstuiving en lokale differentiatie in open zand en jonge en oude stadia van duingraslanden en -struwelen. Ook hun geknaag aan jonge struiken en bomen noemen voorkomen het verder dichtgroeien van de duingraslanden. In combinatie met stikstofdepositie leidt het gebrek aan konijnen tot vergrassing en verruiging van duingraslanden.

Populatieaantal konijnen

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

CBS/mei22
www.clo.nl/nl112319

Populatieontwikkeling konijn in Meijendel

1. Doelstelling

Het bijzetten van konijnen dient in eerste instantie voor het versterken van de konijnenpopulatie in het N2000 gebied Meijendel met als uiteindelijk effect het verbeteren van de dynamiek in het grijs duin. Het versterken van de konijnenpopulatie zal uiteindelijk een verbetering van habitatype H2130 (grijze duinen) opleveren en het systeem-herstel van het duinlandschap.

2. Samenvatting activiteit

Voor de pilot versterken populatie konijn zullen wij de konijnen van een tijdelijke bescherming voorzien tegen predatie door vos (en roofvogels). Hiervoor plaatsen we 4 omheiningen op 2 locaties in het duin. Omheiningen worden verwijderd bij afronding van de activiteit. Vanuit onze zorgplicht voor de konijnen en het vergroten van de slagingskans van het bijzetten zullen de konijnen worden ingeënt tegen myxomatose en RVHS. Dan worden de konijnen naar de twee locaties in het Dunea gebied gebracht. Vervolgens uitgezet in de omheiningen. Ze worden 2 weken bijgevoerd. Hierna openen we de omheiningen. We monitoren de aantallen en graafactiviteit rondom de uitzetlocaties doorlopend vanaf januari 2023.

3. Beschrijving van maatregelen:

Vangen:

In eerste instantie vangt J. Dekker dierecologie de konijnen weg van locaties waar deze anders beheerd zouden worden. Aan de de locatie en de konijnen zitten een aantal eisen:

- De locaties hebben een vergelijkbare biotoop gebaseerd op een vergelijkbare eiwitrijkheid qua voedselaanbod.
- De konijnen die uit een bouw worden weggevangen worden met elkaar in een omheining geplaatst. De sociale structuur van konijnen is complex, en wanneer verschillende families samen in een omheining geplaatst worden zou dit veel stress kunnen veroorzaken
- De konijnen uit de bronpopulatie hebben geen aantoonbare last van ziektes zoals Rhd2 en myxomatose.
- De bronpopulatie heeft een vergelijkbare genetica om 'outbreeding' tegen te gaan.
- De bronpopulatie heeft een variabel genoeg dna zodat inteelt geminimaliseerd wordt.
- De konijnen worden tegen de genoemde ziekten ingeënt.

Externe partijen:

- Moerman Eco & Agro: vanger van konijnen op de Maasvlakte. Vervoert konijnen naar Dunea terrein en draagt zorg voor inenting. KvK-nummer: 62291637
- Prof. J Dekker: Jasja Dekker Dierecologie B.V. voor advies over aanpak, uitrol en monitoring effectiviteit pilot.

Aard van het gebied:

Het uitzetten van konijnen wordt door Dekker et al. (2022a) alleen geadviseerd op locaties waar de konijnen verdwenen zijn en die geschikt zijn in termen van voedselkwaliteit en schuilgelegenheid. Voor de langere termijn kunnen de bijgezette dieren ervoor zorgen dat de holen en de vegetatie geschikt blijven tot een periode waarin de virusziekte RHD minder virulent is en de lokale populatie zich gaat herstellen.

Voor de pilot hebben we 2 locaties uitgekozen gebaseerd op het protocol en de veldkennis van collega's binnen Dunea. Op beide locaties zullen 2 omheiningen geplaatst worden.

Met een mobiele applicatie die we hebben ontwikkeld zijn we rondom de mogelijke locaties gaan monitoren op bewoonde burchten, verse graafjes, en konijnen. Wanneer er aan de hand daarvan activiteit vastgesteld is viel de locatie af.

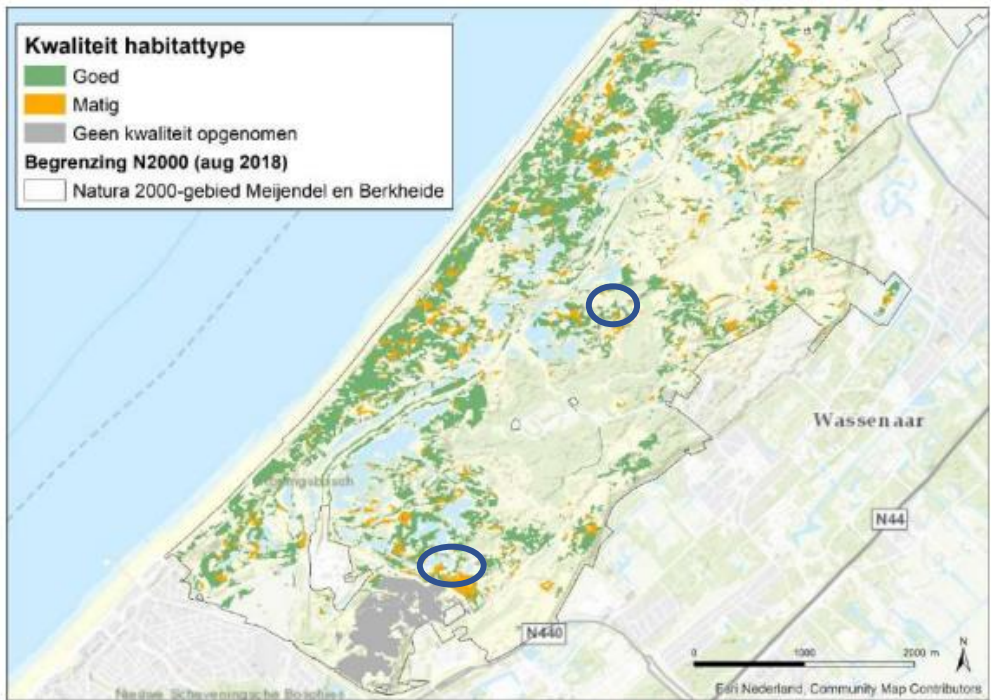
De gekozen locaties in het N2000 gebied Meijendel hebben een geschikt habitat van grijs duin, zijn geclassificeerd als zijnde van (deels) matige kwaliteit (H2130A/B en H2160) en zijn op minstens 200 meter afstand van bekende bewoonde burchten. Na beëindiging van de activiteit zal de graaf en graas activiteit van konijnen toenemen welke zorgt voor een betere vegetatieontwikkeling.

Locatie A. Kleine Pan

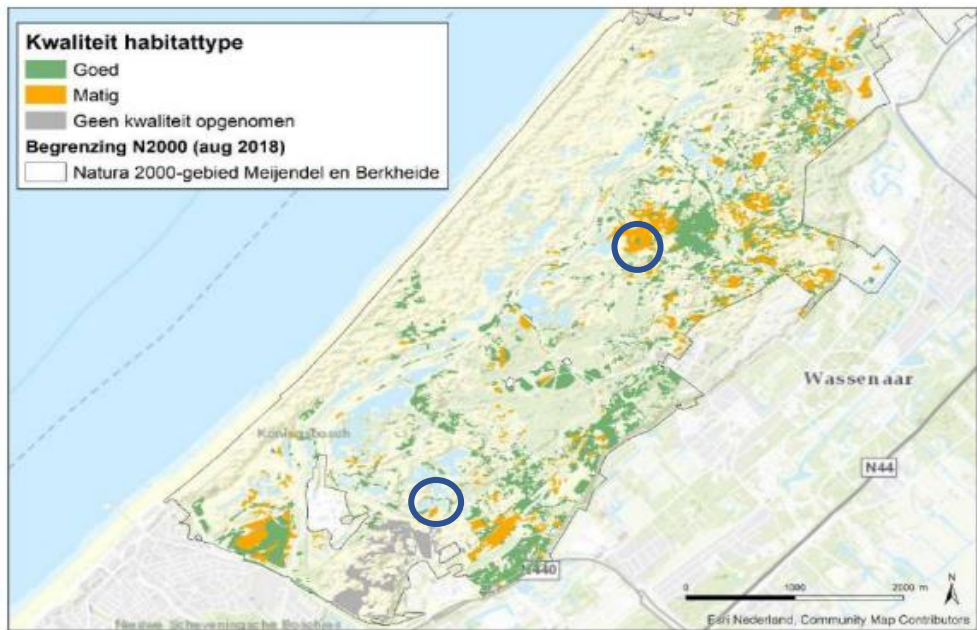

Locatie B. Waterschaps-vallei

Figuur 4-15 Vegetatiekundige kwaliteit van het habitatype H2130A in het Natura 2000-gebied Meijndel & Berkheide: deelgebied Meijndel (bron: Provincie Zuid-Holland, habitattypenkaart [Versie 2020]).

Figuur 4-19 Vegetatiekundige kwaliteit van het habitatype H2130B in het Natura 2000-gebied Meijndel & Berkheide: deelgebied Meijndel (bron: Provincie Zuid-Holland, habitattypenkaart [Versie 2020]).

Figuur 4-23 Vegetatiekundige kwaliteit van het habitatype H2160 in het Natura 2000-gebied Meijndel & Berkheide: deelgebied Meijndel (bron: Provincie Zuid-Holland, habitattypenkaart [Versie 2020]).

Werkzaamheden:

Er worden per locatie 2 omheiningen met een oppervlakte van 35m² gemaakt. Hiervoor zijn per omheining tussen 8 en 12 houten palen nodig. Daarnaast is er per omheining 90 m² gaas nodig. De 2 kunstburchten worden binnen 100 meter van elkaar gezet.

De omheiningen hebben de volgende opbouw:

Wanneer mogelijk wordt een omheining rondom een oude onbewoonde burcht gemaakt. Ook kunnen er kunstpijpen gemaakt worden. Een kunstpijp is een handmatig gegraven pijp. Zo'n pijp ligt horizontaal in een talud of duin en is zo lang als mogelijk is om met de hand te graven. Een kunstpijp is tussen 20 tot 25 centimeter breed en 125 tot 150 centimeter lang tot maximaal 40 cm diep. Bovenop de pijpen staat er duindoorn. Bij afwezigheid zal er uit de omgeving afgezaagde duindoorn op geplaatst worden. Dit biedt een veilig tijdelijk voor de konijnen. Materialen worden vanaf de bestaande dienstpaden handmatig gebracht. De omheiningen worden met de hand aangelegd. Het plaatsen zal per locatie 2 werkdagen in beslag nemen. De benodigde materialen zullen vanaf de bestaande dienstweg met de hand/ kruitwagen naar de locaties worden vervoerd.

Foto's: Omheiningen bij PWN

Om de kunstburcht heen worden palen met een lengte van 220 cm geplaatst. Deze steken 130 cm boven de grond. Er omheen wordt gaas ingegraven, hoogte 130 cm vanaf de grond, met een omgevouwen rand van 40 cm in de bodem. Om vossen, marterachtigen, en roofvogels tegen te houden wordt de bovenkant goed afgedekt met gaas. De vorm van de omheining en kunstburcht is gebaseerd op het OBN werkprotocol 'konijnen uitzetten voor populatieherstel'¹. We zijn ook op werkbezoek geweest in de duinen beheerd door PWN. Daar zijn ze kortgeleden gestart met het uitzetten van konijnen in dergelijke omheiningen. Een paar maanden nadat ze daar met het uitzetten zijn begonnen zijn de konijnen in de omgeving zelf holen gaan graven. De eerste fase van het project is met hun omheining en kunstburcht in ieder geval een succes. Wij hebben deze werkwijze naast het OBN protocol als model genomen voor ons plan van aanpak.

Uitzetten

De dieren worden uitgezet in de omheiningen, bij droog weer, tussen eind september 2023, en eind februari 2024. De eerste 2 weken worden ze dagelijks bijgevoerd en is er water beschikbaar binnen de omheining. De konijnen worden zo veel mogelijk met rust gelaten en niet op standaard tijden bezocht. Zo zullen ze zo min mogelijk wennen aan de aanwezigheid van mensen. Alle beschikbare dieren uit eenzelfde burcht plaatsen we bij elkaar tot een maximum van 10 konijnen per omheining. Het is belangrijk om dieren uit verschillende burchten niet in dezelfde kunstburcht uit te zetten. Het is beter deze dieren te verdelen over de verschillende kunstburchten verspreid over het terrein.

Na 14 dagen maken we een doorgang van 12 centimeter in de omheining. Om de dieren te stimuleren om naar buiten te gaan en het duin te ontdekken leggen we vanaf dag 15 voer voor de nieuwe opening. Na een week stopt ook dit. Vanaf dag 22 zullen de konijnen zelfstandig zijn en de omheining in- en uit kunnen als ze dat willen.

¹ Dekker et al. 2022b. Werkprotocol konijnen uitzetten voor populatieherstel. Werkprotocol bij OBN rapport 2017-86-DK : [obn-konijnenprotocol.pdf \(natuurekennis.nl\)](https://natuurekennis.nl/obn-konijnenprotocol.pdf)

Monitoring en Onderzoek

Het effect van het uitzetten van de konijnen wordt nauw gemonitord door wildcamera's. Daarnaast zullen we na de tweede week tot week 8 een 2 wekelijkse controle 's avonds met warmtekijker uitvoeren. Ook de zichtbare activiteit (graafjes en holen) in de directe omgeving worden vanaf januari 2023 2 keer per jaar gemonitord met de eerder besproken applicatie. Ter vergelijking zal een monitoring plaatsvinden in nabij gelegen en vergelijkbare gebieden zonder populatie.

De informatie en data die we verzamelen zal bruikbaar zijn voor partijen die ook aan de slag willen gaan met het versterken van een konijnenpopulatie. In samenwerking met J. Dekker houden we nauw in de gaten wat de resultaten zijn van het uitzetten en delen we onze bevindingen in het kennisnetwerk van OBN.

Alternatievenafweging

Mogelijke alternatieven voor het uitzetproject, op een rijtje gezet met het effect op de konijnenpopulatie, populatie zandhagedis en habitattypen H2130:

Alternatief	Behoud populatie konijn	Behoud populatie zandhagedis	Behoud en herstel grijze duinen H2130	Is het alternatief beter?
Niet uitvoeren	Afhankelijk van autonome uitbreiding konijnenpopulatie ; op korte termijn niet kansrijk vanwege RHD. Zie populatieontwikkeling in de afgelopen periode. De dieren die bijgeplaatst worden zullen op de herkomstlocatie afgeschoten worden, waardoor de landelijke populatie konijn verder afneemt.	Geen verstoring leefgebied zandhagedis. Verstoring leefgebied in periode voor minder dan 154 m ² buiten paringstijd en winterslaap, daarmee is de verstoring minimaal. De aanwezigheid van konijnen met een toename van open zand vergoot de habitatsgeschiktheid van het leefgebied van de zandhagedis.	Andere maatregelen nodig zoals begrazing door grote grazers. Onderzoek van H. van der hagen heeft uitgewezen dat vooral de populatie konijn effect heeft op de ontwikkeling van grijs duin. Begrazing veroorzaakt niet dezelfde mate van verstuiwing en vraat aan houtige opstand.	Nee, omdat er geen significant effect verwacht wordt op het behoud van de populatie zandhagedis.
Zonder omheining	We leveren dan geen bescherming na een stressvolle verplaatsing, waardoor de dieren meteen zelf moeten zorgen voor bescherming en voedsel. Hiermee verlaagt de kans van overleving van de overgeplaatste dieren.	Zonder omheining geen verstoring van het leefgebied van de zandhagedis. Verstoring leefgebied in periode voor minder dan 154 m ² buiten paringstijd en winterslaap, daarmee is de verstoring minimaal.	Bij kansarme methode voor konijnen dus ook geen bijdrage aan herstel grijze duinen	Nee, gezien de lagere kans van slagen van de overleving van de herplaatste konijnen.
Andere locatie	Uitzetten in geschikt biotoop	Op een andere locatie in	Uitzetten op andere locaties	Nee, dan is er geen positieve

	is essentieel voor de slagingskans. Een meer vergraste of verruigde locatie zou te weinig voedsel en/ of beschutting leveren.	Meijndel zijn grotendeels ook zandhagedissen aanwezig, behalve in de duinbossen. Dit is echter geen geschikt habitat voor de konijnen qua voedselbeschikbaarheid en zanderigheid van de bomen.	zou geen positieve ontwikkeling van verstuiving in het habitatstype grijs duin opleveren.	uitwerking op het habitatstype grijs duin mogelijk.
Zonder vaccinatie	Zonder vaccinatie is er kans dat de individuele dieren besmet worden met RDH of Myxomatose en neemt de overlevingskans af.	Niet van invloed op de verstoring van het leefgebied, deze is gelijk aan de variant met vaccinatie.	Niet van invloed op effect van grijs duin, deze is gelijk aan de variant met vaccinatie.	Nee, gezien lagere slagingskans voor het versterken van de populatie konijn.

4. Tijdslijn

Doorlooptijd project: 2023 t/m 2025

Periode project:

Vanaf de start begin oktober zullen de konijnen de eerste 2 weken bijgevoerd worden. Daarna zal er gemonitord worden maar zullen de dieren zoveel mogelijk op eigen houtje het duin moeten gaan ontdekken.

1. Bouw omheiningen: eerste twee weken van september 2023.
2. Vangen & plaatsen konijnen: moment 1: oktober 2023 (tussen de 20-40 konijnen), moment 2: januari 2024 (tussen de 20-40 konijnen)
3. Monitoring: vanaf januari 2023 doorlopend.
4. Bij ontbreken van contra-indicatie; herhaling van bovenstaande activiteiten in 2024 en 2025

Toelichting periode uitzetten:

De beste periode om konijnen te vangen is de periode van oktober tot februari. Dit is de periode buiten de voortplantingstijd van het konijn. Het beste seizoen om konijnen uit te zetten valt samen met de beste periode voor het vangen. Dus buiten de voortplantingstijd. De konijnen zijn dan rustiger en er is minder onderlinge agressie (Dekker et al. 2022b).

Uitzetmoment 1: oktober / november 2023

Uitzetmoment 2: januari / februari 2024

5. Informatie/ communicatie

- Contact met Stichting Duinbehoud heeft plaatsgevonden op 26 januari. De locaties en aanpak hebben hun goedkeuring. Ze staan zeer positief tegenover de geplande inzet voor het versterken van de konijnenpopulatie.
- Staatsbosbeheer, Waternet, gemeente Den Haag en ZHL zullen worden geïnformeerd na goedkeuring van aanpak door PZH/ ODH.
- Onderdeel van het werkplan is een informatiebijeenkomst voor het delen van onze bevindingen met stakeholders.

6. Kwaliteit

- De beschreven scope is volgens Werkprotocol konijnen uitzetten voor populatieherstel van het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN).
- Wanneer er 6 weken na openen van de omheiningen binnen een straal van 100 meter nieuwe activiteit plaatsvindt in de vorm van nieuwe hopen en graafjes en zichtwaarnemingen van konijnen is de eerste fase geslaagd.
- Na ieder seizoen (okt-feb) wordt het uitzetten geëvalueerd. Wanneer er na 1 seizoen (okt-feb) geen nieuwe activiteit wordt waargenomen in een diameter van 500m vanaf de uitzetlocatie zal er gekeken worden of en onder welke wijze een vervolg plaats zal vinden.
- Na 3 jaren van consequente monitoring en een daaruit blijken van een uitbreidende (of stabiele) populatie konijnen kan over succes worden gesproken. Dit wordt vergeleken met vergelijkbare stukken duin waar geen uitzetting plaatsvindt.

7. Randvoorwaarden en risico's

Randvoorwaarden:

- Vergunning voor het vangen, vervoeren en onder zich hebben van konijnen valt onder levering door leverancier. J. Dekker Dierecologie.
- Voldoende aanvoer gevangen wilde konijnen.
- De konijnen komen van een locatie waar ze weinig last hebben van de ziekten VHS en RHD en antistoffen voor de ziektes zijn aangetroffen (zie hoofdstuk 3 in Dekker et al. 2022b).
- De konijnen worden gevaccineerd waardoor ze de ziekten niet zullen oplopen.
- De konijnen zijn genetisch niet te verschillend om 'outbreeding' te voorkomen (zie hoofdstuk 3 in Dekker et al. 2022b).
- De konijnen uit de bronpopulatie zijn genetisch variabel genoeg om inteelt te voorkomen (zie hoofdstuk 3 in Dekker et al. 2022b).
- De omheiningen buiten het broedseizoen plaatsen.

Risico's:

- Eventueel negatief effect van externe konijnen op gebiedseigen konijnen (bijvoorbeeld: territoriumdrift) Maar door de konijnen op een afstand van meer dan 200 meter bij huidige populaties vermijden we deze potentiële negatieve effecten daarop.
- Eventueel vragen omgeving / passanten. Beheermaatregel: omheiningen worden in afgesloten gebied geplaatst ook om stress bij de dieren te minimaliseren.

Bronnen

- Dekker et al. 2022a. Herstel konijnenpopulaties in de kustduinen. Rapport OBN-2017-DK, VBNE, Driebergen.
- Dekker et al. 2022b. Werkprotocol konijnen uitzetten voor populatieherstel. Werkprotocol bij OBN rapport 2017-86-DK
- van der Hagen, H. G. J. M., 2022, Wageningen: Wageningen University. 203 p. *Research output: Thesis › external PhD, WU*